

Atzinums par dabas lieguma „Jaunciems” saldūdens biotopiem un tajos sastopamajām retajām un aizsargājamajām augu sugām.

Ķīšezers apsekots laika posmā no 2014. gada 13. augusta līdz 7. septembrim. Lieguma teritorijas apsekotas ar laivu un ejot ar kājām gar krastu. Apsekojumi ar laivu veikti pēc iespējas piemērotākos laikapstākļos, darbam izvēloties bezvēja dienas. Biotopi aprakstīti atbilstoši Latvijas biotopu klasifikatoram (Kabucis 2001). Jaunciema dabas liegumā ES nozīmes aizsargājami biotopi nav konstatēti (Eiropas Savienības aizsargājamie biotopi Latvijā. Noteikšanas rokasgrāmata. 2. papildinātais izdevums, 2013). Konstatēts LR aizsargājams biotops – ezeri ar piekrastē dominējošu minerālgrunti (MK Noteikumi nr. 421 (05.12.2000.). Pielikums grozīts ar MK 25.01.2005. noteikumiem Nr.61; MK 27.01.2009. noteikumiem Nr.74; MK 28.05.2013. noteikumiem Nr.290). Biotopa kvalitāte vērtējama kā zema, jo lielāko daļu biotopa sedz veģetācija. Lai saglabātu biotopu un uzlabotu tā stāvokli, nepieciešama biotopa atjaunošana un kopšana (skatīt pielikumus).

Atzinuma sniegšanas mērķis – dabas lieguma „Jaunciems” dabas aizsardzības plāna izstrāde.

Vispārīgs lieguma raksturojums

Liegumā ietilpst trīs teritorijas, kas izvietotas gar Ķīšezera piekrasti. Visas teritorijas ir viegli sasniedzamas gan ar sabiedrisko, gan personīgo transportu, jo gar Ķīšezera krastu novietota Jaunciema gatve. Tanī pat laikā tūrisma infrastruktūras trūkums liedz ērti piekļūt ūdenim. Ezera krastos daudzviet raksturīgas plašas virsūdens veģetācijas joslas, lai arī vietām saglabājušies smilšaini ezera krasta posmi. Liegumā esošās Ķīšezera daļas, pārsvarā seklas, aizaugošas. Novērota ūdens ziedēšana un pavedienveida zaļajūgu savairošanās.

Īss piegulošās teritorijas raksturojums

Dabas liegums “Jaunciems” atrodas Rīgas pilsētā. Tā tuvumā atrodas privātmāju, daudzstāvu apbūve, mazdārziņi, kā arī pagaidām neapbūvētas platības. Dabas teritorijās lieguma tuvumā sastopami staigājumu un priežu meži.

Stāvoši saldūdeņi

Ezera ūdens caurredzamība (Seki dziļums) dažādās ezera vietās ir atšķirīga. Atklātajā ūdens baseinā caurredzamība ir 1.5 m (2014. gada 3. augusts, otrā teritorija), līcīšos, ko ietver virsūdens veģetācijas audzes, caurredzamība līdz gruntij (1.8 m) (2014. gada 3. augusts, otrā teritorija). Lieguma pirmajā un trešajā teritorijā, lielākā daļa ūdens platību ir seklākas nekā Seki caurredzamība, kas nākotnē varētu sekmēt vēl lielāku aizauguma veidošanos šajās teritorijās. Lieguma otrajai teritorijai raksturīgas ļoti plašas virsūdens audzes, kas aizņem lielāko lieguma daļu. Atsevišķos posmos (tālāk no krasta) ūdens dziļums pārsniedz ūdens caurredzamību.

Ezera grunts lieguma teritorijā smilšaina, galvenokārt klāta ar augu sabiedrībām, kas liecina par ezera aizaugšanu, ko izraisījusi eitrofikācija. Lai uzlabotu biotopa stāvokli, jāpārtrauc jebkāda veida piesārņojuma ieplūde ūdenī un jāveic ezera rekultivācija, samazinot virsūdens aizaugumu. Jāveic regulāra virsūdens veģetācijas audžu pļaušana. Tomēr jāņem vērā, ka Ķīšezera ūdens kvalitāte ir atkarīga arī no tajā ieplūstošajiem Langas, Juglas, Daugavas un Rīgas līča ūdeņiem. Tādēļ neizbēgami Ķīšezera stāvokli ietekmēs, visu ieplūstošo ūdeņu ekoloģiskais stāvoklis. Ezera līcišos grunts dūņaina ar vai bez veģetācijas.

Viršūdens veģetācijas raksturojums

Viršūdens veģetācijas joslas platums līdz 350 m. Kopējais viršūdens veģetācijas aizaugums no 30-60%. Plašākās viršūdens veģetācijas audzes sastopamas otrajā teritorijā. Tās sedz ~ 60% no ezera lieguma platības. Pirmajā lieguma teritorijā viršūdens audzes aizņem ~50%, bet trešajā teritorijā ~ 30 % no ezera platības lieguma teritorijā. Pirmajā un otrajā teritorijā viršūdens veģetācija veido galvenokārt joslas, trešajai teritorijai raksturīgas gan joslas, gan lielākas un mazākas audzes, kas ir atdalītas no krastiem, jo teritorija ir sekla, piemērota viršūdens veģetācijas attīstībai.

Viršūdens veģetācijas joslā dominē parastās niedres *Phragmites australis* (C.2.1.5.) audzes, mazākas platības aizņem vilkvālīšu augājs (C.2.1.9.) ar dominējošo sugu šaurlapu vilkvālīti *Typha angustifolia*. Dziļākajās ezera vietās (tālāk no krasta) sastopamas ezera meldra *Scirpus lacustris* viršūdens audzes ezeru piekrastēs (C.2.1.6.). Seklūdens teritorijās ūdenī diezgan bieži konstatēta arī parastā bultene *Sagittaria sagittifolia*, bet lieguma pirmajā teritorijā smilšainā litorāles joslā sastopamas čemurainā puķumeldra *Butomus umbellatus* viršūdens audze ezeru piekrastēs (C.2.1.11.). Retāk viršūdens veģetācijas joslā sastopama dižā ūdenszāle *Glyceria maxima*, parastais miežubrālis *Phalaris arundinaceae*, platlapu vilkvālīte *Typha latifolia* un smaržīgā kalme *Acorus calamus*.

Brīvi peldošu ūdensaugu augājs

Krastu tuvumā, līčos, ko ieskauj viršūdens veģetācijas audzes, un slīkšņu tuvumā vietām veidojas izteikts brīvi peldošu ūdensaugu augājs. Ezerā dominē parastās spirodelas *Spirodela polyrhiza* (C.2.2.1.), parastās mazlēpes *Hydrocharis morsus-ranae* (C.2.2.4.) un trejdaivu ūdenszieda *Lemna trisulca* audzes. Lieguma trešajā teritorijā no vēja un motorizētā transporta izraisītā viļņošanās pasargātajos līčos, iegrimušās veģetācijas audzes un platības bez veģetācijas sedz pavedienvēda zaļalģes (C.2.2.5.), kas raksturo barības vielām bagātus ūdeņus. No ūdens viļņošanās pasargātās vietās, vietām sastop parastā elša *Stratiotes aloides* audzes (C.2.4.13.). Retāk sastopams mazais ūdenszieds *Lemna minor*. Lieguma otrajā teritorijā sastopamas parastās avotsūnas *Fontinalis antipyretica* audzes (C.2.4.17.).

Peldlapu ūdensaugu augājs

Lieguma teritorijā (0.5-2 m dziļumā) dominē dzeltenās lēpes *Nuphar lutea* audzes (C.2.3.1.) un ūdensrožu audzes (C.2.3.3.) ar dominējošo sugu balto ūdensrozi *Nymphaea alba*. Peldlapu augājs labi attīstīts līcīšos un vietām plašas joslas veido dziļākajās ezera vietās, kur nav attīstīta virsūdens veģetācija.

Elodeīdu (iegrimušo augu) augājs

Liegumā biežāk sastopamas ir spožās glīvenes *Potamogeton lucens* (C.2.4.1.), skaujošās glīvenes *P. perfoliatus* (C.2.4.2.), vārpainās daudzlapes *Myriophyllum spicatum* (C.2.4.7.) un iegrimušās raglapes *Ceratophyllum demersum* (C.2.4.11.) audzes. Vietām sastopama apaļlapu ūdensgundega *Batrachium circinatus*. Reti novērota Kanādas elodeja *Elodea canadensis*.

Slīkšņu augājs

Slīkšņas (C.1.7.) sastopamas gar virsūdens veģetācijas joslu, vietās, kas ir pasargātas no ezera ūdens viļņošanās. Izteiktāka slīkšņu veidošanās novērota lieguma trešajā teritorijā, kas atrodas Ķīšezerā DA daļā. Teritorija ir sekla, daļēji pasargāta no vēja ietekmes, kas veicina ezera aizaugšanu un slīkšņu veidošanos. Slīkšņām raksturīga salīdzinoši liela augu sugu daudzveidība. Dominējošās un biežāk sastopamās sugas ir šaurlapu vilkvālīte *Typha angustifolia*, parastā niedre *Phragmites australis*, grīši *Carex* spp., Eiropas vilknadze *Lycopus europaeus*, indīgais velnarutks *Cicuta virosa*, platlapu cemere *Sium latifolium*, vītoli vējmietiņš *Lythum salicaria*, ložņu smilga *Agrostis stolonifera*, bebrukārklīņš *Solanum dulcamara* u.c. sugas.

Upes

Dabas liegumā atrodas Juglas un Langas upes grīvas. Abu šo upju grīvas ir pārveidotas, taisnotas. Gan Langas un Juglas krastiem atrodas plašas parastās niedres *Phragmites australis* audzes (D.7.5.). Juglas centrālā daļa ir dziļa, bez veģetācijas. Caur to notiek intensīva motorizētā ūdenstransporta kustība. Langā veģetācija bagātīga, galvenokārt sastopamas eitrofiem biotopiem raksturīgu sugu audzes ar ezera meldru *Scirpus sylvaticus* (D.7.7.), vilkvālītēm *Typha angustifolia* un *T. latifolia* (D.7.10.). Gar krastiem bieži sastopama smaržīgā kalme *Acorus calamus*. Upes centrālajā daļā dominē dzeltenās lēpes *Nuphar lutea* (D.8.7.) un parastās bultenes *Sagittaria sagittifolia* audzes. Upes krastos parastā mazlēpe *Hydrocharis morsus-ranae*, parastā spirodela *Spirodela polyrhiza*. Langas grīvā konstatēts parastais elsis *Stratiotes aloides*. No laivu bāzes pa Langas upi iespējams ar laivu nokļūt Ķīšezerā.

Retie un aizsargājamie augi

Jaunciema dabas liegumā zināmas vairākas retas un aizsargājamas ūdensaugu sugas. Pirmajā teritorijā reti sastopama purva diedzene *Zannichellia palustris* (Noteikumā par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu nr. 396, ar grozījumiem, kas izdarīti ar 30.07.2004. noteikumiem nr.627). Suga raksturīga Rīgas līča piekrastes ezeriem (Gavrilova 2003a).

Lieguma teritoriju krastos un uz slīkšņām nereti sastopama reta augu suga - maigā sūrene *Polygonum mite*, kas Latvijā sasniedz areāla rietumu robežu (Gavrilova 2003b). Liegumā zināma arī reta suga - kuprainais ūdenszieds *Lemna gibba*. Suga sastopama galvenokārt Baltijas jūras un Rīgas līča tuvumā, visbiežāk Rīgas apkārtnē (Kabucis 2003).

Atsevišķu teritoriju raksturojums

Pirmā teritorija (Ķīšežera ZA)

Plašākā virsūdens veģētācijas josla atrodas Langas upes grīvas rajonā. Virzienā uz ziemeļiem joslas platumus sašaurinās. Lieguma robeža Langas grīvas rajonā neatbilst loģiskiem orientieriem dabā (sk. att.). Ieteicams lieguma teritoriju virzienā uz ūdeni paplašināt un iekļaut tajā visas virsūdens audzes ar mozaīkveida ūdens laukumiem. Teritorijā dominē ciets, smilšains substrāts, kas segts ar veģētāciju (projektīvais segums 5-90%).

Ar laivu teritorijai var piekļūt no laivu bāzes Langas upes krastā, kā arī no neiekārtotas piekļuves vietas caur Mangaļu parku. Ja izvēlas piekļuves vietu caur Mangaļu parku, trūkst skaidri saprotamas norādes un vieta, kur atstāt automašīnu.

Braucot pa Jaunciema gatvi, nav iespējams apstāties pie ezera un piekļūt ūdenim. To nepieļauj intensīvā satiksme un lielais aizaugums ezera krastā. Trūkst labiekārtotas atpūtas vietas.

Otrā teritorija

Raksturīgas ļoti plašas vienlaidus virsūdens audzes un audzes ar mozaīkveida struktūru. Teritorijā piekļūt ūdenim no krasta var tikai dažās vietās. Nepieciešams izveidot labiekārtotas piekļuves vietas ūdenim. Teritorijas robeža neatbilst loģiskām pazīmēm dabā (sk. attēlu). Daļa seklūdens teritorijas ar mozaīkveida ainavu un lielu ūdensputnu koncentrāciju, atrodas ārpus lieguma teritorijas robežām. Novērota ūdens ziedēšana.

Trešā teritorija

Teritorijā ezers galvenokārt sekls, aizaugošs. Dominē plašas virsūdens audzes, kuru saskares robežā ar ūdeni veidojas sugām bagātas slīkšņas. Starp slīkšņām un atklātās vietās starp virsūdens veģētācijas audzēm, veidojas brīvi peldošu augu audzes. Ūdenī, īpaši seklākajās vietās, daudz pavedienveida zaļajģu. Mierīgākajos līčos, gar slīkšņām, ūdens stipri zied. Teritorija ir iecienīta makšķerēšanas vieta.

Teritorijā trūkst labiekārtotu atpūtas vietu pie ezera, īpaši mazdārziņu rajonā un Ķīšežera dienvidaustrumu stūrī, Jaunciema gatves tuvumā. Privātmāju tuvumā ir izplautas pludmales. Krastos daudz atkritumu, kas rada nepatīkamu iespaidu par teritoriju.

Atšķirīgs ir ezerā ietekošā Juglas upe. Upe ir taisnota, padziļināta, tās centrālā daļa dziļa, praktiski bez veģētācijas. Pa to notiek intensīva motorizētā ūdenstransporta kustība. Nepieciešams ierobežot motorizētā transporta kustības ātrumu kanālā, lai novērstu viļņu veidošanos, un to negatīvo ietekmi uz veģētāciju un ūdensputniem.

Citas dabas vērtības dabas liegumā “Jaunciems”

Apsekojot dabas lieguma krastus, sausā, smilšainā nogāzē Ķīšezerā krastā konstatēta vitāla smilts neļķes *Dianthus arenarius* audze. Audze atrodas takas-ceļa malā, tiešā Jaunciema dabas lieguma 3. teritorijas tuvumā (x 512789, y 318592). Ierosinu izskatīt teritorijas pievienošanas iespēju dabas lieguma teritorijai.

Apsaimniekošanas ieteikumi:

1. Lai samazinātu vienlaidus, monodominantu audžu veidošanos, un sekmētu bioloģiskās daudzveidības saglabāšanos ezerā, jāveic virsūdens veģetācijas, galvenokārt parastās niedres pļaušanu vienu vai vairākas reizes veģetācijas periodā. Nopļautie augi jāaizvāc no ezera. Nav pieļaujama arī to atstāšana krastā. Lai sekmētu niedru izzušanu, tās jāpļauj tā, lai nopļautie niedru stiebru gali pēc pļaušanas paliktu ūdenī, bet ziemā zem ledus. Niedres jāpļauj joslās, atbilstoši ornitologa ieteikumiem, lai saglabātu putniem pietiekamas, piemērotas platības. Niedru pļaušanas laiks jāaskaņo ar ornitologu. Lai samazinātu niedru platības, efektīvāka būtu niedru pļaušana 2 x sezonā – pavasarī/vasaras sākumā un vasaras beigās;
2. Neiepludināt ezerā neattīrītus vai nepietiekami attīrītus ūdeņus. Sekot līdzī ezerā ieplūstošo ūdeņu (Langa, Jugla, Daugava, Rīgas jūras līcis) ekoloģiskajam stāvoklim. Sekot ezera ūdens ķīmisko parametru izmaiņām;
3. Izveidot ezera piekrastes infrastruktūru – labiekārtot atpūtas vietas, piekļuves vietas ūdenim no krasta, laivu piestātnes un tualetes. Regulāri tīrīt tualetes un atkritumu tvertnes;
4. Savākt atkritumus ezera krastos, rūpēties par krastu tīrību, lai saglabātu to ainavisko un rekreācijas vērtību;
5. Noteikt ātruma ierobežojumus (5 –10 km/h) Jugla upē lieguma teritorijā;
6. Noteikt automašīnu pārvietošanās ierobežojumus Ķīšezerā krastos, ārpus apdzīvotām vietām.

1. tabula

Retie un aizsargājami augi Jaunciema dabas liegumā

Nr. p. k.	Sugas zinātniskais nosaukums	Sugas latviskais nosaukums	LSG	ĪAS	MIK	EP
1.	<i>Lemna gibba</i>	Kuprainais ūdensziņģis	3			
2.	<i>Polygonum mite</i>	Maigā sūrene	3			
3.	<i>Zannichelia palustris</i>	Purva diedzene	2	1		

Apzīmējumi:

LSG – Latvijas Sarkanā grāmata (Andrušaitis 2003): 0-4 Latvijas Sarkanās grāmatas kategorijas (0. kategorija – izzudušās sugas, 1. kategorija – izzūdošās sugas, 2. kategorija – sarūkošās sugas, 3. kategorija – retās sugas, 4. kategorija – maz pazīstamās sugas;

ĪAS – Latvijā īpaši aizsargājamas sugas saskaņā ar LR MK 14.11.2000. noteikumiem Nr. 396 (ar MK grozījumiem Nr. 61, 25.01.2005.). “Par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu: 1. pielikums – īpaši aizsargājamās sugas, 2. pielikums – ierobežoti izmantojamās īpaši aizsargājamās sugas;

MIK – sugas, kurām Latvijā veidojami mikroliegumi saskaņā ar LR MK 18.12.2012. noteikumiem Nr. 940 “Noteikumi par mikroliegumu izveidošanas un apsaimniekošanas kārtību, to aizsardzību, kā arī mikroliegumu un to buferzonu noteikšanu”

EP – Eiropas Padomes Direktīva par dabisko biotopu un savvaļas dzīvnieku un augu sugu aizsardzību 92/43/EEK, II, IV un V pielikums

Literatūra

Andrušaitis G. (red.). 2003. Latvijas Sarkanā grāmata. Retās un apdraudētās augu un dzīvnieku sugas. 3. sēj. Vaskulārie augi. Rīga: LU Bioloģijas institūts, 691 lpp.

Eiropas Savienības aizsargājami biotopi Latvijā. Noteikšanas rokasgrāmata. 2. papildinātais izdevums. 2013. A. Auniņa red., Rīga, Latvijas dabas fonds, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 320 lpp.

Gavrilova Ģ. Purva dziedzene. 2003a. Latvijas Sarkanā grāmata. Retās un apdraudētās augu un dzīvnieku sugas. 3. sēj. Vaskulārie augi. Rīga: LU Bioloģijas institūts, 452-453 lpp.

Gavrilova Ģ. Maigā sūrene. 2003b. Latvijas Sarkanā grāmata. Retās un apdraudētās augu un dzīvnieku sugas. 3. sēj. Vaskulārie augi. Rīga: LU Bioloģijas institūts, 588-589 lpp.

Kabucis I. Kuprainais ūdenszieds. 2003. Latvijas Sarkanā grāmata. Retās un apdraudētās augu un dzīvnieku sugas. 3. sēj. Vaskulārie augi. Rīga: LU Bioloģijas institūts, 566-567 lpp.

Kabucis I. 2001. Latvijas biotopi. Klasifikators. Rīga, 96. lpp.

Egita Zviedre (Dabas eksperta sertifikāts nr. 092)
28.01.2015

Pielikumi

1. pielikums

Ierosinājumi teritorijas dabas lieguma „Jaunciems” robežu paplašināšanai, atbilstoši reālajām biotopa robežām. Robežu paplašināšana ierosināta iesvītajā teritorijā.

1. att. Ieteicamā robeža lieguma pirmajā (Ķīsezera ZA) teritorijā.

2. att. Iesvītrotā teritorija – Seklūdens biotopi ar izteiktu mozaīkveida ainavu, lieguma otrajā (vidējā) teritorijā.

2. pielikums

DL "Jaunciems" konstatētais LR aizsargājamais biotops – ezeri ar piekrastē dominējošu minerālgrunti.

1. att. Platības ar piekrastē dominējošu minerālgrunti DL „Jaunciems” pirmajā (Ķīsezera ZA) teritorijā.

2. att. Platības ar piekrastē dominējošu minerālgrunti DL „Jaunciems” trešajā (Ķīsezera DA) teritorijā.